

Gawlas, Sławomir

"Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, tom VII: Zawiera dokumenty nr 401-733 z lat 1401-1415", wyd. i oprac. Antoni Gąsiorowski i Ryszard Walczak, komentarzem opatrzył Antoni Gąsiorowski, Warszawa-Poznań 1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 76/4, 921-922

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

ze względu na łatwy dostęp do drukowanych ostatnio aktów ("Elementa ad fontium editiones"). Zdecydowanie przeważa łacina, zdarzają się też źródła w języku ruskim (16), polskim (7), niemieckim (4) czy francuskim (1). Jeden tekst podano we współczesnym tłumaczeniu litewskim (oryginał był niedostępny).

Schylić trzeba czoła nad trudem Paulusa J a t u l i s a, który prowadził kwerendę w jakże trudnych warunkach, nie mając dostępu do wielu archiwów czy bibliotek. Z tego względu — co przecież nie obciąża wydawcy — możliwe będzie niejedno uzupełnienie „Kodeksu Diecezji Zmudzkiej”. Sądzę, że nie warto dyskutować zasadności wprowadzenia niektórych materiałów do tomu. Co prawda, przyjęcie ostrzejszych kryteriów kwalifikacji spowodowałyby pominięcie niektórych tekstów; jednak w wydawnictwie tego rodzaju lepiej drukować więcej niż mniej.

Zasady wydania nie budzą specjalnych zastrzeżeń. Oprawa edytorska czytelna, choć czasem nazbyt skrótowa. Szczególnie w wielu wypadkach odczuwa się brak precyzyjniejszej informacji na jakiej podstawie drukuje się dany „dokument”. Przydałby się obszerniejszy opis wykorzystywanych rękopisów i określenie ich formy kancelaryjnej.

Przeważają dokumenty i akta dotyczące erekcji i uposażenia kościołów i ołtarzy, nominacji na stolicę miedniewicką i parafie. W przeważającej części są to listy.

Trudno oceniać wartość poszczególnych źródeł; ta zależy przecież od problematyki badawczej. Jednak, sądząc, zupełnie wyjątkowe znaczenie ma zachowana we fragmencie wizytacja biskupia z 1579 r. Dotyczy ona 17 parafii i jednej, o której zachował się tylko fragment (Čekiške?). Liczącą 89 stron wizytację wydawca przedrukował na podstawie maszynopisowej kopii.

Tom opatrzone nazbyt popularną przedmową i zbyt skrótową „Notą wstępną”, łacińskim wykazem drukowanych dokumentów (na końcu tomu zamieszczono spis tychże w języku litewskim), wykazem skrótów, także częścię cytowanych wydawnictw, selektywną bibliografią (razi tu pominięcie podstawowej rozprawy M. Wołonc z e w s k i e g o „Biskupstwo Zmudzkie”, Kraków 1898), spisem ordynariuszy diecezji zmudzkiej za okres będący przedmiotem wydawnictwa oraz indeksami osobowym i miejscowości.

Wydawca zapowiada t. II, który będzie doprowadzony do 1926 r. tj. do podziału diecezji i utworzenia Litewskiej Prowincji Kościelnej. Budzi wątpliwości zamknięcie niniejszego tomu na śmierci bpa Melchiora Giedroycia (1609 r.). Może chodziło o ukazanie pierwszego okresu kościoła zmudzkiego, w którym zamknął się proces chrystianizacji. Zasadniejszą byłaby, sądząc, cezura 1576 r. tj. początków episkopatu tego biskupa. Wszak XVI wiek związany z reformą potrydencką, jest cezura ogólnie przyjętą, na Zmudzi zaś zaowocował licznymi, nowymi fundacjami kościelnymi.

„Kodeks Diecezji Zmudzkiej” ogłoszono w serii, w której uprzednio P. R a b i k a u s k a s opublikował w dwóch tomach relacje o stanie diecezji Wielkiego Księstwa Litewskiego.

R.K.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, tom VII: zawiera dokumenty nr 401—773 z lat 1401—1415, wydali i opracowali Antoni Gąsiorowski i Ryszard Walczak, komentarzem opatrzył Antoni Gąsiorowski, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, „Wydawnictwa Źródłowe Komisji Historycznej” t. XIX, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań 1985, s. 605.

Opublikowane w latach 1877—1881 przez Ignacego Zakrzewskiego tomy I—IV „Kodeksu dyplomatycznego Wielkopolski” objęły 2073 dokumenty do 1399 r. W oparciu o zgromadzone przez niego materiały i własną, niestety, pośpieszną kwe-

rendę Franciszek Piekosiński przygotował tom V kodeksu, który ukazał się ostatecznie w 1908 r. Znalazło się w nim 738 dokumentów z lat 1400—1444 (w tym 383 tylko w regeście lub ekscerpce). W 1975 r. nakładem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk ukazał się przygotowany wcześniej przez Zbigniewa Perzanowskiego tom dokumentów opactwa Benedyktynów w Lubiniu, a w nim 215 dyplomów w pełnym tekście (201 dotychczas nieznanymi) i 130 regestów. Wydawnictwo otrzymało tytuł „Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski” — seria nowa, zeszyt 1 i zapoczątkowało cykl publikacji zawierających reedycję dokumentów wielkopolskich skupionych tematycznie wokół jednego wystawcy lub odbiorcy. Zapewne w związku z zapowiadany jako kontynuacja tomem przywilejów miasta Poznania ukazała się w „Studiach i Materiałach do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” t. XIII (1980), z. 2 (30), s. 139—177 (dalej SMDWP) edycja czternastowiecznego kodeksu przywilejów tego miasta (z lat 1253—1388 uzupełnianych regestami do około 1463 r. — łącznie 50 pozycji), którą przygotował Witold Maisel. Powstała w 1975 roku Pracownia Edytorska Źródeł do Dziejów Wielkopolski przy Komisji Historycznej PTPN przygotowała i opublikowała w 1982 r. tom VI Kodeksu zawierający uzupełnienia z lat 1174—1400. Na 400 dokumentów 290 nie było nigdzie publikowanych, pozostałe były ogłaszane w trudno dostępnych wydawnictwach, drobnych artykułach, aneksach itp.

Wydany obecnie tom VII „Kodeksu” przynosi 372 dokumenty w tym 322 dotychczas niedrukowane. W przygotowaniu są następne tomy, w których znajdują się dyplomy do 1450 r. włącznie. Mimo wielu usterek edytorskich tomu V nie zdecydowano się na ponowną publikację pozycji drukowanych wtedy przez Franciszka Piekosińskiego. Spośród dokumentów tam zregestrowanych lub ekscerptowanych wydano obecnie w pełnym tekście tylko te zachowane w oryginale, wystawione przez króla, ogłoszone w postaci błędnej lub zbyt lakonicznej a także mało znanych wystawców (małe miasta, klasztory itp.). Dla innych pozycji tomu V Antoni Gąsiorowski sporządził w wypadkach gdy było to konieczne listę uzupełnień i poprawek oraz informacji o aktualnych miejscach przechowywania i sygnaturach ogłoszoną w SMDWP XV (1984), z. 2, s. 125—140 (szkoda, że nie w aneksie do tomu VII). Zasady edycji w tomie VII są takie same jak w tomie VI. Wydawcy trzymali się wskazówek zawartych w „Projekcie instrukcji wydawniczej” Adama Wolfa. Aby nie rozszerzać nadmiernie kwerendy i zakresu wydawnictwa przyjęto zasadę, że za Wielkopolskę uznawano te ziemie, które były do tej dzielnicy zaliczane w momencie wystawienia dokumentu. Pominięto ziemie łączycką i sieradzką, podległy Poznaniowi archidiakoniat czerski potem warszawski i pozawielkopolskie obszary archidiecezji gnieźnieńskiej. W zasadzie wyeliminowano dokumenty wydawane dla Wielkopolan a dotyczące obiektów znajdujących się na innych ziemiach. Stosowano jednak niekiedy odstępstwa. Oprawa edytorska i szata graficzna wydawnictwa są przejrzyste i wygodne w korzystaniu. Należy się cieszyć, że nakład 500 egzemplarzy, chociaż nadal niski, jest jednak wyższy o 150 egz. w porównaniu z tomem VI; papier też jest lepszy — IV klasy (w tomie VI klasy V). Przy okazji należy zasygnalizować uwagi i uzupełnienia do tomu VI opublikowane przez Joachima Zdrenkę w SMDWP XVI (1985), z. 1 (31) s. 93—116 i tamże s. 117—118 odpowiedź Antoniego Gąsiorowskiego.

S.G.

Adam S. Labuda, *Wrocławski ołtarz św. Barbary i jego twórcy. Studium o malarstwie śląskim połowy XV wieku*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, „Seria Historia Sztuki” nr 16, Wydawnictwo UAM, Poznań 1984, s. 221, il.

Jest to monografia retabulum św. Barbary, zdobiącego niegdyś ołtarz główny kościoła św. Barbary wrocławiu (obecnie, zachowane częściowo, w Muzeum